

Renato Podbersič 1.04

ŽELEZNI PTIČ JE PRILETEL Z NEBA IN KONČAL NA NJIVI

Pisal bom o dogodku izpred dobrih osemdeset let, ki nikakor ni spreminjal poteka vojne. Spominjajo se ga le še najstarejši vaščani, bežno je omenjen tudi v vojaških poročilih iz tistega časa. Podrobneje je opisan v vaški kroniki Orehovelj, katere avtor je domačin Slavko Silič.

17. februar 1916 je bil sončen zimski dan. V Orehovljah, vasici na Goriškem, so ljudje hiteli s poljskimi deli, želeli so izrabiti lepo vreme za pripravo na pomladansko setev. Delali so v glavnem ženske in starejši moški, saj je bila večina mlajših že dobro leto na različnih frontah. Na svoji njivi je bil tudi domačin Ivan Klančič, po domače Gian (1860-1937), vaški čevljar in kmet. Bil je že prestar, da bi še lahko služil cesarju in domovini.

Kar naenkrat se je nad poljem zaslišalo bobnenje, ki je postajalo vedno močnejše. V daljavi je Gian zagledal majhno stvar, ki je postajala vedno večja. Čudno se je zibala po zraku in se vedno bolj bližala tlam. Na koncu Gianove njive se je spustila na tla in se z nosom zarila v vodo, tik ob murvi, ki je rasla na koncu njive. Šlo je za italijanski bombnik, vrste "caproni", iz katerega je takoj po zasilnem pristanku skočil italijanski mitraljezec. Gian se ni obotavljal in je v navalu domoljubnega besa stekel do zbeganega Italijana in mu med tekom, bojevito držeč vile pred sabo, zaklical:

"A to¹ si prekljita duša laška!"

Voda na koncu Gianove njive ob murvi se je po domače imenovala "Lahova luža" in to že približno pol stoletja pred pristankom italijanskega letala. To je bila pravzaprav umetno skopana jama, kamor se je stekala voda z okoliških njiv, nekdanj precej zamočvirjenih. Skopali so jo člani kmečke družine iz furlanskega Lučnika (Lucinico), ki so se v Orehovlje priselili sredi prejšnjega stoletja. Po njih je dobila luža ime.

Tistega dne so zgodaj zjutraj tri italijanska letala vzletela z vojaškega letališča v Campoformi-

du pri Vidmu (Udine). Namenjena so bila v letalski napad na Ljubljano, njihov glavni cilj pa so bile tamkajšnje tovarne, ki so se v vojnem času preusmerile v izdelovanje orožja in vojaške opreme. Kot je poročalo ljubljansko časopisje, napad ni bil posebno uspešen.² Toda napadalce je čakala še pot domov.

Nad Komnom na Krasu so jih prestregli avstrijski lovci, ki so vzleteli z vojaškega letališča Ajševica pri Gorici.³ Po kratkotrajnem zračnem boju je dvema italijanskima letaloma uspelo pobegniti, pilot tretjega letala pa je bil smrtno zadet. Pomočnik-mitraljezec je nekaj časa še uspel obdržati letalo v zraku, na koncu pa je le bil prisiljen pristati v "Lahovi luži".

Kmet Gian je ujetega mitraljezca zadržal do prihoda vojaške patrulje, ki ga je odpeljala na zaslišanje v poveljstvo bataljona. To je bilo v Orehovljah v nekdanjem dvorcu plemiške rodbine Pober, danes last Oskarja Tribušona. Mrtega pilota, po činu kapetana, so naložili na voz in ga z vojaškim spremstvom odpeljali pokopat na vojaško pokopališče v Renče.

Nevsakdanji dogodek so vneto fotografirali in ohranilo se nam je kar nekaj slik, ki jih hrani Goriški muzej iz Nove Gorice. Poleg tega je za dolgo ostal v spominu domačinov iz Orehovelj, posebno ga je rad pripovedoval Gian, ki ni nikoli pozabil omeniti svojih zaslug za prijetje italijanskega pilota. Čeprav se je februarja 1916 frontna črta že nevarno približala Orehovljam in so bili prebivalci pogosto priče "pozdravom" s fronte v obliki posameznih granat, je bil zasilni pristanek italijanskega letala prvovrsten vaški spektakel, njihov prvi pravi stik s sovražnikom.

Že čez pol leta, med 6. soško ofenzivo, je ta sovražnik zasedel njihove kraje in Orehovci so morali za dobro leto oditi v begunstvo.

¹ V orehovskem narečju to pomeni tukaj.

² "Slovenec" in "Slovenski narod" sta v naslednjih dneh poročala o tem dogodku in mu namenila kar precejšnjo pozornost, saj so bili letalski napadi leta 1916 še redki.

³ Ob magistralni cesti Nova Gorica - Ajdovščina je še danes na desni pri Ajševici vidno veliko ravno polje, ki ga je avstro-ogrska armada uporabljala za vojaško letališče.

Italijansko latalo po zasilnem pristanku v Lahovi luži

Bližnji posnetek italijanskega letala